

Mateřídouška alpinská

Thymus alpestris Tausch ex A. Kerner

Stupeň ohrožení: C1

syn.: *Thymus sudeticus* auct., non Opiz, *Thymus subalpestris* Klokov

POPIS

Nízký, špalírovitý polokeřík. Z bohatě rozvětveného kořene vyrůstají plazivé až poléhavé, často kořenující stonky, které na bázi dřevnatí, konce zůstávají bylinné. Hlavní poléhavé stonky jsou zakončeny sterilním, dále rostoucím prýtem, květonosné větve a sterilní prýty vyrůstají z hlavní osy bočně. Typ větvení je monopodiální. V důsledku holomrazů či mechanického poškození se stává, že koncový sterilní prýt je odumřelý a větvení může být zdánlivě sympodiální (hlavní osa zakončená květenstvím). Květonosné větve jsou vystoupavé až přímé, 3-10(15) cm vysoké (vyšší jsou v husté vegetaci a v zástínu), v průřezu jsou výrazně čtyřhranné (dvě protilehlé plochy jsou užší, konkávní, zbylé dvě plochy jsou širší, ploché až mírně konvexní). Odění květonosných větví je soustředěno pouze na hranách, plochy jsou lysé (ojedinělé chlupy mohou být na internodiích pod květenstvím na užších plochách), chlupy jsou krátké a dolu stočené. Olistění květonosných větví je zpravidla heterofylní - největší listy jsou pod květenstvím, jejich řapík je krátký až chybí, postupně k bázi větve je listová plocha menší a řapík se prodlužuje. Listy jsou bylinné konzistence, 6-13 (18) x (2,5)3-7(10) mm, tenké, žilnatina na spodní straně je slabě vyniklá, kamptodromní (žilky k okraji listu mizejí, nespojují se), listy na koncích sterilních prýtech často trochu větší; listové plochy jsou vždy lysé, pouze okraj listu u báze je obrvený. Lichoklasy skládající květenství jsou krátké, zpravidla kulovité. Kalich 3,5-5 mm dlouhý, vespod ochlupený, na hřbetě s chlupy řídkými, vzácněji chybějícími, horní kališní zuby často bez vícebuněčných brv, buď lysé nebo s brvami rudimentovanými, případně s jednobuněčnými štětinkami, někdy ale i s řídkými vícebuněčnými brvami. Koruna u oboupohlavých exemplářů 5-8 mm dlouhá, sytě růžová až fialová. Tvrdky vejcovité, ca 0,8 mm dlouhé, hnědé. Kvete VII - IX (X). $2n=28$.

Poznámka: v českých zemích se jen zřídka vyskytují přechodné populace (nehybridogenního původu) k *Thymus pulegioides* L. Jinak je tomu např. na Slovensku, kde v širokých pásmech jsou populace, které nelze jednoznačně zařadit k jednomu či druhému druhu. Časté záměny nastávají s taxonem *Thymus pulegioides* L. subsp. *chamaedrys* (Fr.) Gusul. var. *praefflorens* (Ronnig.) P. A. Schmidt, který má květonosné větve rovněž s olistěním heterofylním (literární údaje o *Thymus alpestris* z Bílých Karpat a dalších moravských pohoří); od *Th. alpestris* se odlišuje především sympodiálním větvením, vždy obrvenými horními kališními zuby a zpravidla dřívější dobou květu (z taxonů spadajících k *Th. pulegioides* kvete nejdříve, často již v červnu) a také růstem v nižších polohách.

EKOLOGICKÉ NÁROKY

Květnaté kamenité svahy, skalní trávníky, kary, nízkostébelné travní vegetace subalpinského (řidčeji horského) vegetačního stupně. Ve svazu *Agrostion alpinae* s přesahem do svazu *Calamagrostion arundinaceae*. U rostlin dokladovaných z Krušných hor není společenstvo s *Thymus alpestris* zaznamenáno.

ROZŠÍŘENÍ

Stabilní populace rostou v nejvyšších polohách Krkonoš. V Krušných horách jsou dokladovány rostliny hybridního původu *Th. alpestris* x *Th. pulegioides*, výskyt *Th. alpestris* byl nověji zaznamenán v Krušných horách u osady Ryžovna v malé populaci na kamenité

mezi. Ostatní údaje nebyly potvrzeny a většinou jsou pochybné. Ve fytogeografických okresech 93a., 93b. a 85.

Těžištěm rozšíření druhu jsou Východní a Západní Karpaty, Krkonoše, Krušné hory, zasahuje na nemnoho lokalit do Alp, ojediněle Vogesy a Schwarzwald.

PŘÍČINY OHROŽENÍ

Populace v Krušných horách je ohrožena mnoha potencionálními faktory: zarůstání meze dřevinami, antropogenními vlivy (mechanická likvidace populace, hnojení apod.) či nedostatečnou velikostí populace (hybridizace s *Thymus pulegioides*). Populace v Krkonoších jsou dostatečně chráněné v ZCHÚ; stavy populace, jejich posilování či úbytek nebyly dlouhodoběji studovány.

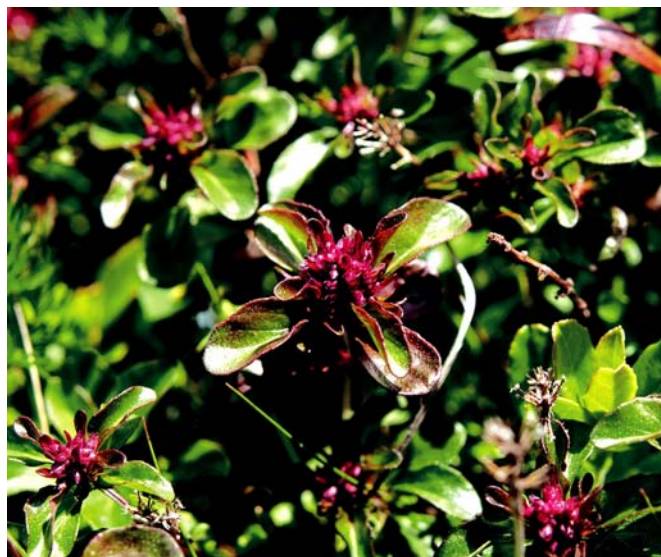
SEZNAM LITERATURY

ČÁP J., 1979. *Klíč k určování československých mateřídoušek*. - Zprávy Českosl. bot. společn., Praha, 14: 101-108

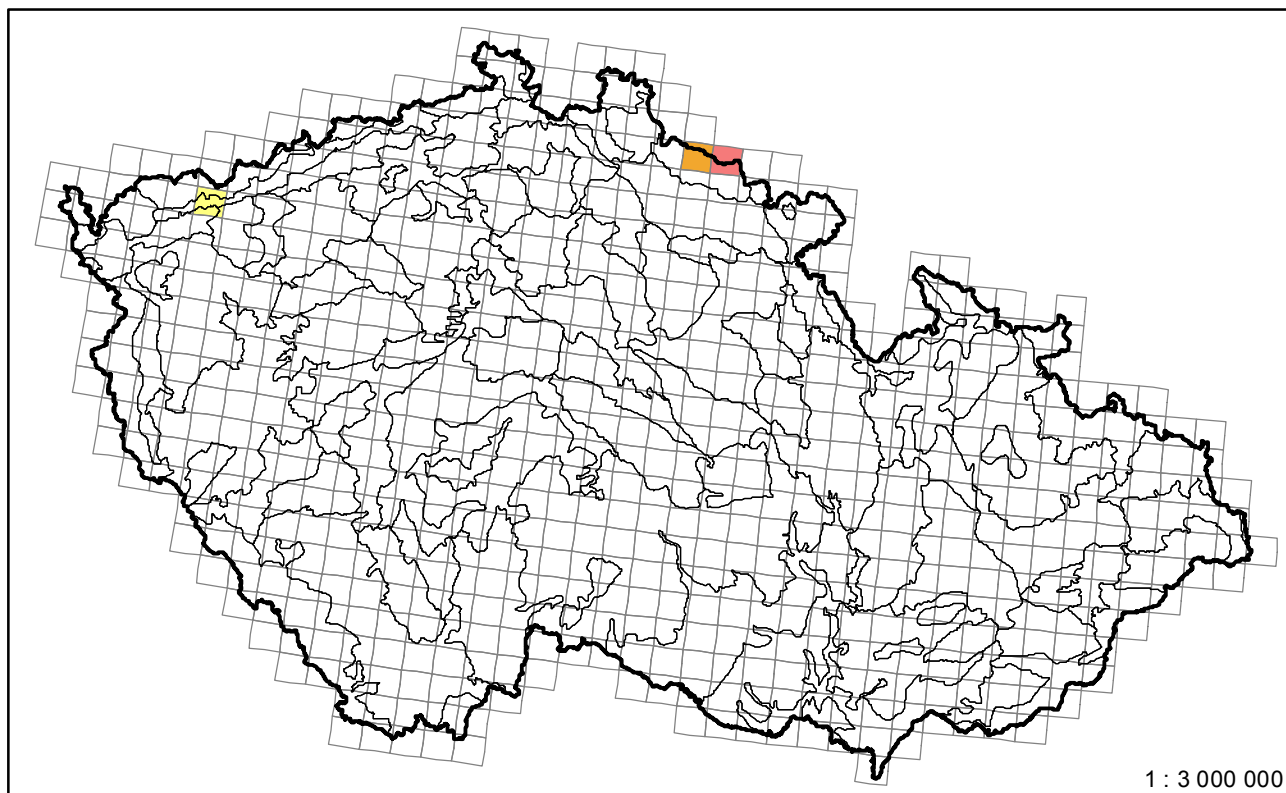
HÜGIN G., SCHMIDT P., 2002. *Thymus alpestris im Schwarzwald und damit erstmals in Deutschland nachgewiesen*. Flor. Rundbr., Bochum, 36, 1-2: 11-13

KOČÍ M., 2007. *Bazifilní alpínské trávníky (Elyno-Seslerietea)*. In: Chytrý M. [ed.]: Vegetace České republiky 1. Travná a keříčková vegetace. Academia, Praha

ŠTĚPÁNEK J., TOMŠOVIC P., 2000. *Thymus L. - mateřídouška*. In: Slavík B. [ed.]: Květena České republiky 6: 656-669. Academia, Praha

Výskyt do roku 2000

počet lokalit 3 6 13

Výskyt po roce 2001

